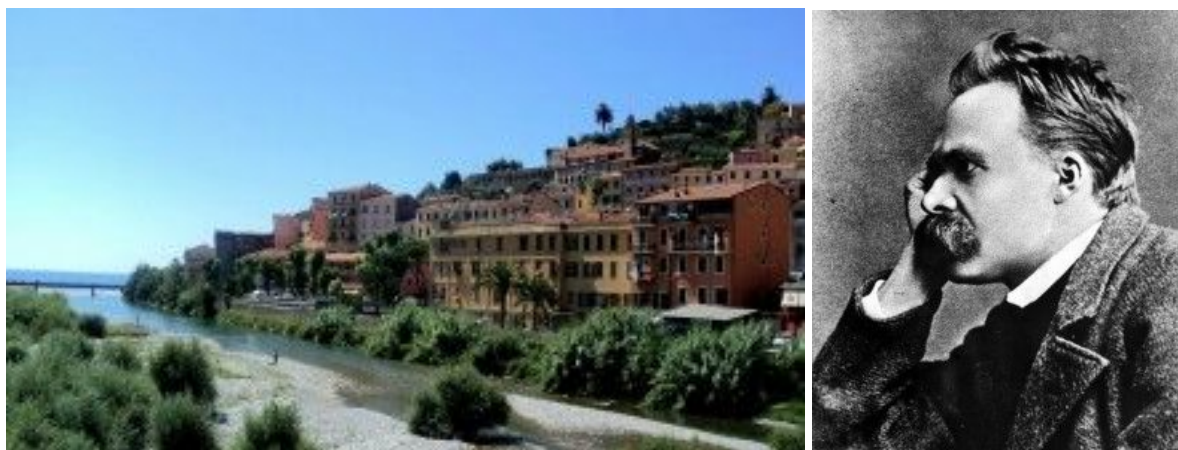

SØNDAGSCITATET: Friedrich Nietzsche - *Hinsides godt og ondt* (1886)

Af Bjørn Fred Jensen

“Overfor tysk musik anser jeg forsigtighed af enhver slags for påkrævet. Sæt at én elsker syden, sådan som jeg elsker det, som en stor skole i at komme til kræfter igen, i det åndeligste som i det sanseligste, som en vældig fylde af sol og forklarelse af sol, der breder sig over en selvrådig, selvsikker tilværelse: et sådant menneske vil da lære at tage sig noget i agt for tysk musik, fordi den ved at spolere hans smag også spolerer hans helbred og sætter ham tilbage. En sådan sydlænding, ikke af herkomst men af *tro*, må, såfremt han drømmer om musikkens fremtid, også drømme om en musikkens forløsning fra nord og i sine ører have forspillet til en dybere, mægtigere, måske ondere og mere hemmelighedsfuld musik, en overtysk musik, der ikke, sådan som al tysk musik gør det, klinger ud, falmer, blegner ved synet af det blå, vellystige hav og den klare middelhavshimmel, en overeuropæisk musik, der endog hævder sig over for ørkenens brune solnedgange, hvis sjæl er beslægtet med palmen og føler sig hjemme ved at strejfe omkring mellem store, smukke, ensomme rovdyr... Jeg kunne tænke mig en musik, som havde sin mest sjældne fortryllelse deri, at den ikke længere kendte noget til godt og ondt, kun at måske en søfarendes hjemve, nogle gyldne skygger og ømme svagheder her og der strøg hen over den: en kunst, der på lang afstand ville se farverne af en nedgående, nu næsten uforståelig *moralisk* verden flygte hen til sig, og som ville være gæstfri og dyb nok til at tage imod sådanne sene flygtninge. – “

ANALYSE:

Vi er mere ovre i visioner og poesi end det man kan kalde klassisk filosofisk argumentation. For det første viser citatet en vigtig side af Nietzsches skrivestil. Værket hører til hans 'aforistiske værker'. Disse består af kortere tekststykker, som dette, nogle gange blot et en linie eller to, andre gange et par sider. Ofte inddelt under kapitler med dertilhørende emner. Her er vi i et kapitel omhandlende 'Folkeslag og fædrelande'. Et kapitel der er stemt i et særlig frankofilt toneleje. I paragraffen inden dette citat, har Nietzsche givet en udførlig beskrivelse af, hvorfor den franske kultur endnu er 'kulturelt overlegen' i Europa. Hvorfor? Fordi den står for en *syntese* af norden og syden i deres kultur og kunst. Der opsættes et ideal for det 'europæiske menneske': ét der, lidt populært sagt, formår at forene den nordlige logik med sydens sanselighed. Denne syntese er ifølge Nietzsche smukt eksemplificeret i musikken af manden bag "*Carmen*", den franske komponist Georges Bizet. Og den fremtidens musik, der sigtes til i nærværende citat er Bizet bannerfører for. Så langt så godt.

I nærværende citat, skal vi tage os i agt for tysk musik, som bliver til en æstetisk repræsentant for den nordlige kultur. Ikke af moralske årsager, nej, simpelthen fordi vores helbred, vores *fysiologiske* trivsel er i fare. Tysk musik, og der sigtes hovedsageligt til Richard Wagner, gør os syge og 'sætter os tilbage'. Det er typisk Nietzsche at basere sin kritik på fysiologiske tilstande og sygdomsmetaforer. Og *ikke* argumentere logisk. Hvorfor? Fordi selve logikken er problemet. Den har taget overhånd og, ikklædt moralens gevandter, har den endda bredt sig til den tyske kunsts domæne, som ellers skulle være et helle for kreativitet og sanselighed. I stedet for at slå logikken på logikkens domæne, og dermed indirekte anerkende den, så bruges sygdomsmetaforer og aggressiv polemik. Eller, som han senere skulle formulere det; der bliver 'filosoferet med hammeren': de moralske værdier skal slås itu, så nye kan skabes gennem i samspil med kunstens frie udfoldelse.

Der tales om en 'mægtige' og 'ondere' musik, og her ser vi Nietzsche glæde ved et lidt, om ikke fjendtligt, så i hvert fald, amoralsk sprogbrug; vi læsere skal ikke være i tvivl om, at musik *skal* hinsides godt og ondt.

Det er som om der gradvist bliver skruet op for intensiteten og iderigdommen, som citatet skrider frem. Det er næsten som et improviseret stykke musik; man fornemmer en forfatter,

der begejstret lader sig rive med mens ideerne og associationerne sprudler ud på papiret. Selv kunne jeg ikke lade være at sidde med et lille smil og ryste lidt vantro på hovedet, da jeg første gang læste, at musikkens sjæl skal være "beslægtet med palmen og føle(r) sig hjemme ved at strejfe omkring mellem store, smukke, ensomme rovdyr". Ud over at det er hamrende poetisk og storladent, på grænsen til det patetiske, så tænker jeg: hvad pokker menes der? Og her kommer en vigtig pointe til at forstå Nietzsches filosofi, som jeg vil lade den tyske filosof Rüdiger Safranski formulere gennem sin glimrende Nietzsche-bog; "*Nietzsche. En biografi om hans tænkning*" (2000):

"Når sproget opdager sine begrænsninger, bliver det ekspansivt. Det udvider sig, vil udligne sin mangel på væren og bliver derved rigere" (s. 184).

Det forspil Nietzsche har til en fremtidens musik lader sig ikke meddele gennem logiske argumenter. Både er det logiske sprog begrænset, ligesom det på den semantiske bane ville punktere sig selv. Hvis det skal være en fri musik, der ikke er født af logik og moral, men af en umiddelbar kærlighed til livet, så kan Nietzsche ikke argumentere logisk for den. Så i stedet benyttes metaforer og rytme i sproget: metaforer er ganske konkrete, og man kunne snildt lave en mere litterær analyse, der boltrede sig i de kraftige, maskuline metaforer som "store, smukke, ensomme rovdyr" og en "søfarendes hjemve". Jeg vil imidlertid gerne hæfte mig ved, hvilken rolle disse metaforer spiller i en mere filosofisk kontekst. Som eksempel, bruger Nietzsche palmen som metafor. Alle mennesker ved hvad en palme er. Men hvilke associationer får vi hver især? Varme? grøn? ørken? velvære? frihed? Og hvad tænker vi hver især om en musik, hvis sjæl er "beslægtet med palmen"? Det kunne måske være noget noget i retning af, at musikken skal være lidt løssluppen, imødekommen, simpel, fri og sanselig. Men pointen er, at disse metaforer sætter os som læsere i gang med *at tænke og fortolke selv*; Vi tænker *fremad*, på baggrund af en metafor, der repræsenterer en fælles referenceramme. På den måde bliver det ikke en belæring eller moraliseren, men en filosofi, der tager sin læser seriøs som en kreativt og egenrådigt individ, der kan tolke selv.

Det mest fascinerende er, at Nietzsches stil begynder at balancere mellem filosofi og kunst. På den ene siden tager den jo afsæt i en konkret kulturel kontekst: vores sprog, moral, logik, almene erfaringer om naturen omkring os, men den *peger også udover* disse: og dermed eksemplificerer den selve kernen i Nietzsches filosofi: liv er noget der altid *vil mere*. Også livet i os mennesker vil altid søge at udvide, tage i besiddelse, erobre, forstå, fortolke. Nietzsche kalder det 'vilje til magt'. Vi vil altid 'have mere', hvordan vi så end pakker det ind.

Ikke kun i vulgær materialistisk forstand, men også i en mere åndelig ditto: vores forståelsesapparat vil altid forstå, inddele, organisere, fortolke. Som når man farer vild i skoven og man instinktivt søger efter genkendelige stier, udtænker hvilken retning man kom fra etc. Når vi møder disse 'zoner' der ligger hinsides noget vi umiddelbart føler os hjemme i, så går vores 'vilje til magt' i gang med at fortolke. Således også vores bevidsthed når vi bliver 'intellektuelt forvirret' og mangler ord og begreber for det vi sanser. Og her er musikken efter min mening et godt og trygt 'rum', hvori vi kan opsøge denne udfordring og efterfølgende glædes ved at skabe en ny forståelse. Vores sprog bliver "ekspansivt" og vil "udfylde sin mangel på væren", som Safranski formulerer det. Eller i moderne sprogbrug: vores sproglige forsøg på udlægning af musik, bliver et slags indre laboratorium, hvori vi kan eksperimentere med en udvidelse bevidstheden.

Hvis man prøver selv at beskrive sin yndlingsmusik med ord, så tror jeg, at de fleste vil opleve, at man meget hurtigt bliver nødt til at blive enormt kreativ og personlig: Måske lægger man ud med et par adjektiver; musikken er måske 'dejlig', 'oplivende', 'glad'. Hvis man går skridtet videre vil man måske referere til de associationer, som musikken giver én: "Da jeg hørte dette nummer første gang, så var jeg sammen med disse venner og vi lavede det og det". Pointen er at det faktisk er en stor udfordring for vores intellekt, men samtidig viser øvelsen ret godt hvor fattigt sproget egentlig er.

Vores sprogs begrænsninger udtrykker ret godt, hvad der er på spil i *Hinsides godt og ondt*, det er, som værkets undertitel siger, et 'for spil til en fremtidsfilosofi': det handler om, hvor langt tanken kan strække sig – og derved gøre nye intellektuelle opdagelser.

Der er ingen tvivl om Nietzsche har eksperimenteret med denne øvelse. Især med [Bizets Carmen](#).